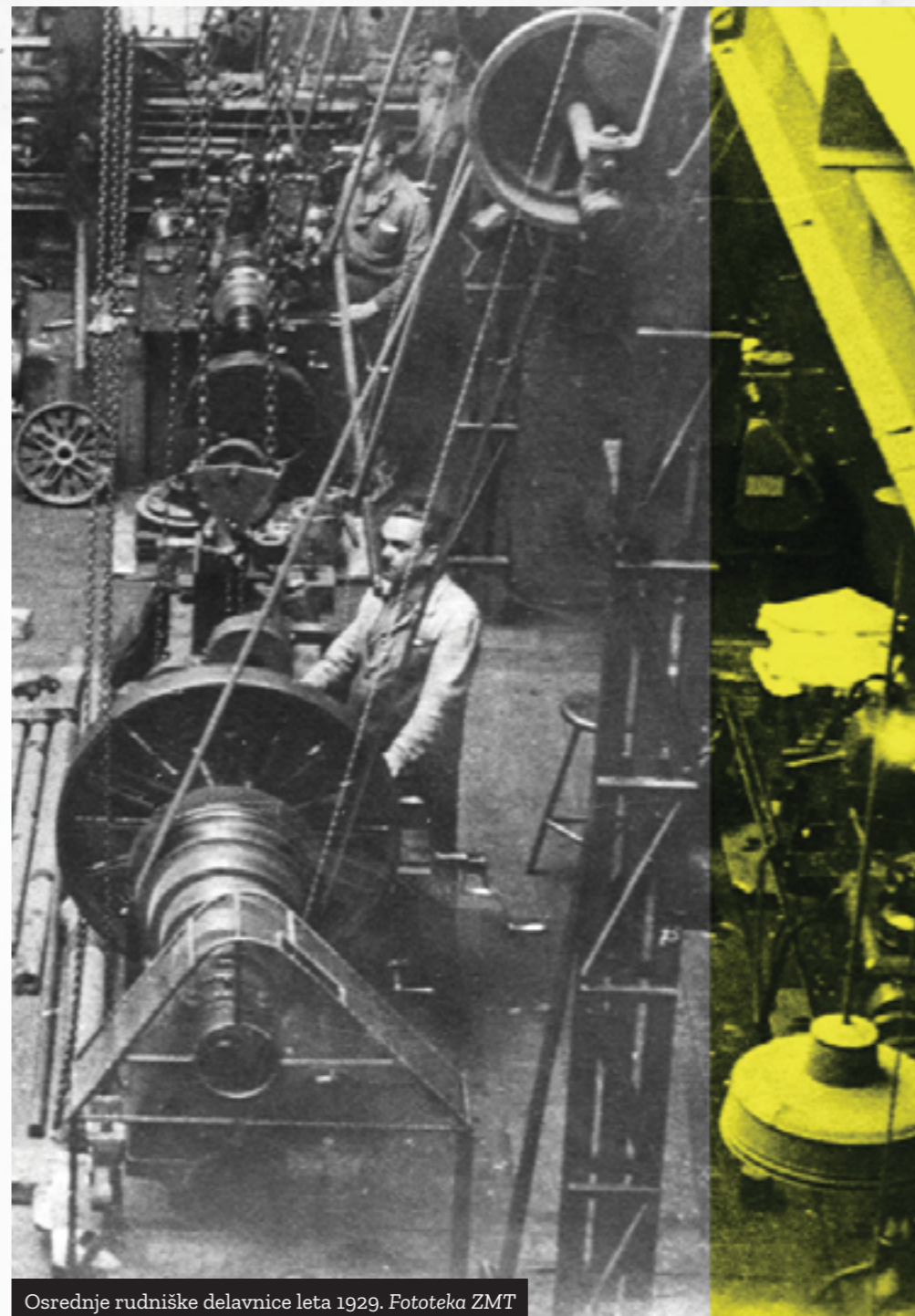

Varilec v STT Janez Zuperl

Janez Zuperl se je (ne pod najbolj srečno zvezdo) rodil 21. 9. 1943 v Trbovljah. Njegova mama je bila doma s Podkuma (Rtiče), poročila se je v Knezdol. Ko so pripravljali ohcet, je vse pogorelo. Oče je kot rudar delal v jami, leta 1944 je padel v partizanih. S sestro in mamo so ostali sami. Iz Knezdola so se preselili v najemniško hiško kmeta Burine (nad nekdanjo tovarno Iskra v Gabrskem, danes Katapult – ledinsko ime Resule), ki so si jo delili še s tetino družino. Leta 1946 se je Janezova družina preselila h Kukenbergu (Trg Franca Fakina 12) in se naslednje leto povečala še za enega fanta. Živeli so precej težko tudi zato, ker mama ni bila goreča podpornica novega poveljnega režima. Živeli so od invalidnine po očetu in otroških doklad. Mama je priložnostno delala kot čistilka, razen tega je še likala in čistila pri posameznih družinah. Skupaj z otroki je veliko hodila v 'tabrh' oz. na dnino (opravljali so priložnostna dela na kmetijah za plačilo ali materialne dobrine). V splošnem poveljnem pomanjkanju, ko je bilo vse na karte, si je štiričlanska družina lahko le enkrat tedensko privoščila npr. 30 dag mesa za juho. To skromnost so Janezu popestrila občasna boljša kosila. Prislužil si jih je kot ministrant, ki je na maševanju po podružničnih cerkvah spremljal kaplana.

Po končani osnovni šoli (Ivan Cankar v Trbovljah) se je vpisal na kovinarsko šolo (uradno Industrijska kovinarska šola Strojne tovarne Trbovlje). Med osmimi programi, ki jih je takrat (1958) ponujala triletna poklicna šola, je bil tudi program za modelne mizarje. 'Tišlarija' ga je vedno zanimala, možnost zaposlitve v tovarni pa je pomenila stabilno prihodnost. V Strojni tovarni Trbovlje (STT) se je zaposlil takoj po končani šoli 24. 8. 1961. STT je izdelovala jamsko mehanizacijo za rudnike po vsej Jugoslaviji, industrijsko opremo, cestno mehanizacijo, specialna orodja za kovinsko in predelovalno industrijo idr.¹⁶

16: Bila je gigant, ki je imel leta 1978 več kot 1800 zaposlenih

Osrednje rudniške delavnice leta 1929. Fototeka ZMT

Janez Zuperl je začel v zgradbi (na mestu, kjer danes stoji trgovina Lidl – Vodenska c. 51), kjer so bili skladišče, elektrodelaavnice in modelna mizarna¹⁷, a v svoji stroki v resnici ni nikoli delal. Dve leti je kot pomožni ključavničar 'premetaval rore', v prihodnjih letih pa je opravil vse možne tečaje za varilca (razen za barvne kovine). Izobraževal se je ob delu v tovarni, ki je tečaje tudi organizirala, saj šole za varilce ni bilo. Bil je ponosen na svoje novo znanje. V pravo perspektivo pa ga je postavil, ko je STT svoje 'švajsarje' poslala na delo v Belgijo (februar 1967–maj 1968): »Šele tam sem videl, kako zadaj smo ...« [J. Zuperl].

Delo varilcev je vsak dan sproti 'pelegal majstr'. Po večini je delal na izdelavi stojk.¹⁸ V STT so v 50. letih proizvajali jamske stojke po licenci Schwarz, potem pa z lastnim znanjem (inovator Valentin Osredkar) nadgradili model in prijavi patent. Leta 1960 so začeli s serijsko proizvodnjo stojk Valent, ki so v štirih letih izpodrinile licenčni model.¹⁹ Stojk so v dobrih desetih letih (1965–1975) naredili minimalno 2000 na mesec, lahko pa tudi od 3000 do 4000. Serijska proizvodnja stojk je imela več zahtevnih operacij, sodelovali so kovači, kalilci, metalizerji, strugarji, varilci. Delavnica slednjih je bila v stari glažuti. Po spominih J. Zuperla je bilo včasih v njej tako mrzlo, da je voda zmrzovala. Izdelovanje stojk je bilo izredno težko fizično delo, saj ima stojka več kot 100 kg. Obračali so jih ročno. Janez Zuperl je izračunal, da je včasih premetal tudi 10 ton jekla na šiht. Enkrat je varil nastavke, drugič 'švasal čike'²⁰, največ pa je varil objemke za notranji oz. kronski obroč stojk, kar je bilo nekoliko lažje. Delali pa so tudi drugačne vrste stojk. Npr. za rudnik Raša so bile visoke le en meter, varilci so bili zgroženi ob predstavi, v kakšnih razmerah delajo ti rudarji. Po 'zlati dobi' Valent so jih nadomestile hidravlične stojke.

Zadnja leta je delal v enoti STT – TOZD Cestne mehanizacije, kjer je bilo delo manj naporno. Upokojil se je leta 2001, prej je bil pet let na t. i. čakanju – rešitev za starejše delavce nekdanj mogočne tovarne, ki so tako dočakali pogoje za upokojitev.

Na tovarno ima v glavnem lepe spomine. S sodelavci se je dobro razumel, na 'šiht' je rad hodil. Fabrika mu je pomenila socialno varnost. V začetku je bilo hudo, »ko dobiš grif, pa gre. Včasih smo tudi kakega normirca zgoljfal.« [J. Zuperl] Najboljše je bilo, ko je lahko nehal delat na jamskem podporju. Fabrika mu je 'dala' stanovanje in omogočala počitnice. Ni bilo boljšega kot sindikalni turizem (10 dni letovanja), ko si lahko šel samo z osebnim dokumentom na 'urlaub'. Za vse drugo je bilo poskrbljeno, tudi za neboleče obročno plačilo. V času socializma je v tovarni vladal precej liberalen režim, delavec se je lahko brez strahu pred izgubo službe skregal npr. tudi s šefom. Prav tako širokosrčno so bili 'nadzorovani' izhodi med delovnim časom²¹.

V slabem spominu pa so mu ostala zadnja leta dela v tovarni. Tovarna je začela že v 80. letih zmanjševati število zaposlenih, po letu 1991 (razpad Jugoslavije in izguba jugoslovanskega trga) je šlo samo še navzdol. Bila so odpuščanja in prezaposlovanja, plače niso bile več redne, na osebni ravni pa so se skrhalo njegovi odnosi z nadrejenim (vzrok: 'zajebancija'). Na svoj rojstni dan leta 1996 je bil odpuščen oz. poslan na čakanje na zavod za zaposlovanje. Proti koncu svoje delovne dobe je imel občutek, da pisarniški gledajo na delavce zviška in da so ti premalo cenjeni, da sta bili v tovarni dve sorti ljudi: eni, ki so delali, in drugi, ki so bili zaposleni.²² Posebne pripadnosti tovarni ni čutil, sloge, kakršna je bila splošno znana pri knapih, v tovarni ni bilo.

V zasebnem življenju ga je najbolj zaznamovala poroka leta 1968 in rojstvo hčerke. Druga najpomembnejša stvar v njegovem življenju pa je petje. Pel je od 4. razreda naprej, vedno v zborih, zdaj je že 51. leto aktivni član Kulturnega društva Svoboda Center – Moškega pevskega zbora Zarja Trbovlje. Petje in planinarjenje sta mu pomagala skozi najtežje trenutke v življenju.

17: V modelni mizarni so izdelovali lesene modele za odlitke, ki so jih naredili v livarni. | 18: Stojka je pokončna podpora v jami. | 19: Več o tem: Stane Cenc, Trbovlje mesto tehniškega razvoja – Stojka Valent. Trbovlje, ZMT, KLTT, 2009 |

20: Zagozdni nastavki, ki so držali skupaj objemko. | 21: Od tu dalje se zgodba pleče v bifeju nasproti STT, v ljudskem jeziku po priljubljeni nadaljevanki imenovanem Pejton. | 22: Gre za osebno mnenje pripovedovalca. Op. a.

